

Európa zárójelbe téve

A Valóság hasábjain többször is foglalkoztunk az elmúlt években Molnár Tamással (1921–2010) és gondolataival, akinek életműve jellegzetesen a politikai filozófia és a vallásfilozófia egymást is metsző területeire terjedt ki. Aki olvasta a professzor munkáit vagy hallgatta előadásait, azt rögtön megérintette a nemzetközileg is hírnevet szerzett, ám a fősdor által azért tisztos távolságba helyezett katolikus filozófus klasszikus nyugati műveltségen alapuló szellemi függetlensége és bátorsága. Öröm volt hallgatni, hogy a szocializmusban tanított – és sajnos a magyar jobboldalt is jellemző – terminológiától és érvelési sémáktól függetlenül is lehet jobb- és baloldaltól, kereszténységről és politikáról, konzervatívokról és liberálisokról beszélni. Molnár Tamás egyszerre volt eszmetörténész, filozófus, politikai gondolkodó, és közéleti kommentátor. Több mint 1500 publikációjában mindegyik vonatkozás szóhoz jut, de talán legérdekesebbek közülük történelmi-politikai meglátásai, esszéi.

Az emigráns Molnár műveinek magyar kiadása értelemszerűen a '90-es években indult meg, és az új évezred első évtizedének végére jelentősebb írásai magyar nyelven is olvashatókká váltak. Az ezredforduló után különösen a Kairosz Kiadó karolta fel műveinek gondozását és igényes kiadását. Mindazonáltal eddig Molnárnak – kivételektől eltekintve – főleg az angolul írt kötetei jelentek meg itthon; ez a két most ismertetett mű eredetileg franciául született a rendszerváltozáskor (*L'Europe entre parenthèses* [1990], *L'américanologie. Triomphe d'un modèle planétaire?* [1991], de ebbe a vonulatba sorolható harmadikként a már korábban lefordított *L'hégémonie libérale* [1992, magyarul: *A liberális hegemonia*] is). Egy olyan történelmi időben írta ezeket, amikor véget ért a hidegháború és ezzel egy új korszak köszöntött be Európában.

A tavasz végén szinte azonos időben, ám egymástól függetlenül jelent meg a XXI. Századi Intézetnél az *Európa zárójelben* és a Magyar Művészeti Akadémiánál az *Amerikanológia* című Molnár-értekezés – mindkettő S. Király Béla fordításában –, ami azt mutatja, Molnár továbbra is izgalmas, és a szerző aligha fog veszteni aktualitásából. Kézbe véve a köteteket mindezt fokozza az a döbbenetünk, hogy három évtizeddel ez előtt mennyire tisztán vetítette előre a jelen történéseit, folyamatait, politikai-történelmi harcait, szellemi-ideológiai küzdelmeit. Észrevételei többnyire látnokiak.

A két kötet kiegészíti egymást, lényegében az érem két oldalát vizsgálja benne a szerző. Az *Európa zárójelben* ugyanis alapjában arról szól, hogy a kontinensen győzött az amerikai modell, amit Molnár aggódva figyel. Kiindulópontja, hogy Nyugat-Európa azt hirdeti magáról, megnyerte a II. világháborút. Ez azonban nyilvánvalóan nem igaz, illúzió: valójában a kapitalista Amerika megszállta Európa nyugati felét, ahogy a Moszkva által vezetett kommunista Szovjetunió a keletét. A mítosz közös volt: a náciizmus felett aratott győzelem. A két rezsim felosztotta Európát – és ez mindkettejüknek megfelelt. Csak míg Amerika saját demokráciafelfogásával, liberalizmus-exportjával, pénzzel, üzleti nyomással, a nemzetek fölötti bankokkal, ipari és médiacsoportok nyomulásával tette ezt (miközben persze katonái ott állomásoztak a „nyugati” Németországban), addig a másik fegyverekkel, a legitimitáció teljes hiányával, erőszakos társadalmi és szerkezeti átszervezésekkel, a szocializmus különféle ígéreteivel. Az előbbi ellen nem lehetett védekezni, Nyugat-Európa önként és örömmel hajtotta fejét az amerikai járomba, az utóbbit viszont nem lehetett komolyan venni, csak ellenállni; miközben a kommunisták rendelkeztek a

gondolkodás monopóliumával, a feltétlen engedelmességet nem lehetett biztosítani, mivel az nem volt önkéntes. Egyszóval két idegen társadalmi modell kapott teret a földrészen: a szovjet/marxista modell keleten és az amerikai nyugaton, és mindkettő az európai ember teljes átformálását tűzte ki zászlajára. Amerika a fogyasztás, a jólét ideológiájával hódította meg az európaiakat, megkérdőjelezhetetlenné téve a liberalizmust, és amerikai mintára folyamatosan gyengítve az állam szerepét. Egyébként pedig mindkettő egyházellenes és nemzetellenes volt, a materializmust próbálta – és mára nagyrészt teljes sikerrel – általánossá tenni. Az orosz szuperhatalom ideiglenes meggyengülésével Amerika tovább terjeszkedett. Az „egyesült Európa” is amerikai találmány. Molnár figyelmeztet: „Európát veszély fenyegeti: soknemzetiségű és sokkultúrájú identitásának eltörlése olyan sivataggá változtatja a földrészt, ahol csupán a gazdasági érdekek fognak uralkodni, és a szellemi értékeket a mainál is jobban elfojtanak.” A multikulturalizmus nevében egyneműsítés zajlik, a nemzeti szuverenitások visszanyesése, bürokratizálódás, a viták és ellenpólusok kiiktatása, féltő, Európa elveszti történelmét. Molnár helyesen jósolta meg: Kelet-Közép-Európa éppen a rendszerváltáskor „lépett vissza a történelembe”, ezért előbb vagy utóbb ellen fog állni az újabb, brüsszeli-euroatlanti gyarmatosításnak.

Az *Európa zárójelben* című kötet a fő tanulmány kiegészítéseként még további öt publicisztikát is közöl Molnártól, melyek angol lapokban, illetve a Hitel folyóiratban láttak napvilágot 1989. november és 1992. június között. Ezek tárgyalt témájukkal és a megjelenés idejével illeszkednek a kötethez, a cikkeket Békés Márton válogatta, az angol nyelvű szövegek Betlen János fordításai. A gyűjtés címe Közép-Európa színeváltozása, ami érzékelteti, hogy itt elsősorban és hangsúlyosan a Magyarországot is belefoglaló régióról van szó és a történelmi fordulatban rejlő veszélyekről, s már Molnár írásainak címei is jelzik, hogy milyen intelmekkel látta el a szerző a társadalmat, kiváltképpen a politikaalakító értelmiséget: *Európa újraközpontosítása; Kelet-Európában újrakezdődik a történelem; Nyugat, Nyugat!; Maastricht, a csapda; Ne indulj nyugatnak, fiam!*

Az Európa zárójelben után az *Amerikanológia* pedig az ott emlegetett amerikai modell tüzetesebb vizsgálata. Európában az egyház, az állam és a civil társadalom egysége alkotta a politikai közösségeket, az USA viszont hegemónikusan civil társadalom, ahol a „business” a fő szervező elv, „oltára pedig az irodaház”. Míg Európának van történelme és nemzetei, addig Amerikának nincs történelme, helyette viszont van „modellje”. Ezt a puritánok hagyták Amerikára, akik elhagyták a múltat, egyben a történelmet, hogy megszabaduljanak az eredendő büntől. A baj az, hogy az amerikai modell nem ismer el más lehetséges álláspontot, ezt akarja ráerőltetni az egész világra, figyelmen kívül hagyva minden helyi történelmet és sajátosságot. Ma Európa az amerikai fogyasztási modellt utánozza, miközben gyámság alatt tartják és szerepe egyre súlytalanabb. Molnár e modell elidegenítő és uniformizáló hatásától, a közepszerűség-től, a „modernitástól”, az élet kiüresedésétől félti Európát.

Az *Amerikanológia* helyenként éles hangú vádirat az Egyesült Államok hatalmi törekvéseivel és az ennek nyomán megvalósuló kulturális hódítással szemben. Molnár a kétpólusú világ megszűnésének, a Szovjetunió szétesésének küszöbén, tehát a liberális demokrácia látszólag üdvöt hozó győzelme idején vetette papírra kritikus gondolatait. Ez a tény még inkább nyomatékot ad szavainak és megállapításainak. Az MMA Kiadónál, Kucsera Tamás Gergely bevezetőjével megjelent kötetben a kortárs francia szellemi élet fenegyerekének, Alain de Benoist-nak az esszéjét is közlik, mely egyfajta kései válasz Molnár elgondolkodtató kérdésfelvetéseire.

Végül is, akar-e élni Európa a szabadsággal? „Milyen feltételek tennék lehetővé, hogy megszabaduljunk Európa amerikanizációjától, más szóval a liberális, hétköznapivá idomított, szuperfogyasztói társadalomtól?” Az első feltétel Molnár szerint, hogy kitartsunk a nemzetek folytonossága mellett. Csak a nemzeteken belül lehetséges egy közösség strukturálása, melynek polgára ismeri és elfogadja a rendszerben elfoglalt helyét. Így lesz képes szembeszállni az alakatlan rendszerekkel, az ideológiákkal. A másik feltétel: visszatérni a transzcendens emberhez, az (ó)keresztény Európához. „Igen, Európa újra fog rendeződni nemzeti, regionális, gazdasági, geopolitikai, katonai és más érdekek szerint, amelyeknek nem ismerjük még sem a kilétét, sem a súlyát. Kanyargó mellékutakon keresztül Európa újra megtalálja majdnem elfelejtett történelmét.”

Molnár Tamás nem unalmas szaktudós, hanem esszéista, stílusa sodró, olvasmányai mellett a saját tapasztalataira és világos meglátásaira hagyatkozik. A józan ész logikája vezeti gondolatait. Kívülről élénk és éles kritikai érzéssel ruházta fel és láthatólag ebben élvezettel lubickol. A konzervatív analízis jelentős alakja, jobboldali (keresztény) politikaelméletével a mai magyar kormányzat-felfogás alakulására is befolyást gyakorolt.

(Molnár Tamás: Európa zárójelben. [Vál. és szerk.: Békés Márton.] /Új idők./ Budapest, 2022, Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Alapítvány, 208 p.)

(Molnár Tamás: Amerikanológia. Győzhet-e a planetáris modell? Bp., 2022, MMA Kiadó, 176 p.)

